

مقاله پژوهشی: تبیین حقوقی آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس در پرتو حق تمامیت در مالکیت فکری

مسعود اخوان‌فرد^{۱*}؛ حمید صفرزاده^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۲۱

چکیده: ترویج صحیح علوم و معارف دفاع مقدس، امکان روشن‌گری جامعه را هموار می‌سازد و تحریف ارزش‌ها، باعث دوگانگی ارزشی در جامعه می‌شود. به‌همین دلیل، آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس که در دی ۱۳۹۷ هجری شمسی منتشر شده مورد تبیین قرار می‌گیرد. در این فرایند کارگروه استانی نظارت و داوری آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس، به‌عنوان مرجع صدور رأی بدوی، کارگروه کشوری به‌عنوان مرجع صدور رأی قطعی و دیوان عدالت اداری به‌عنوان صادرکننده رأی نهایی تلقی می‌شوند. این آیین‌نامه حضور افراد مجرب در کارگروه‌های دفاع مقدس را پیش‌بینی نموده است. با این وجود، این آیین‌نامه ایراداتی از لحاظ حقوقی دارد. حق تمامیت که به‌عنوان یکی از مصادیق جنبه اخلاقی در مالکیت فکری تلقی می‌شود، در نظام حقوقی بسیاری از کشورها مورد تأکید قرار گرفته و پاسداری از آن در علوم و معارف دفاع مقدس، یکی از راهکارهای عملیاتی در بیانیه گام دوم انقلاب محسوب می‌شود.

واژگان اصلی: ترویج فرهنگ دفاع مقدس، دادگاه اختصاصی اداری، کارگروه کشوری، کارگروه استانی، بیانیه گام دوم انقلاب.

این مقاله برگرفته از پروژه جایگزین خدمت «تبیین ماهیت و مبانی فقهی و حقوقی مالکیت فکری و نقش آن در حمایت و ترویج علوم و معارف دفاع مقدس با رویکرد تطبیقی (رومی ژرمنی و کامن‌لا)» بوده که در پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس شهید سپهبد پاسدار حاج قاسم سلیمانی دفاع شده است.

۱. دکترای حقوق بین‌الملل، عضو وابسته پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس شهید سپهبد پاسدار حاج قاسم سلیمانی،

تهران، ایران (نویسنده مسئول) mfardlaw@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد حقوق خصوصی از دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران h.safarzadeh1992@gmail.com

مقدمه

مقام معظم رهبری مدظله‌العالی در بیانیه گام دوم انقلاب، برداشتن گام‌های استوار در آینده را مشروط به شناخت صحیح گذشته و عبرت‌پذیری از آن دانسته‌اند. در میان تمامی رخدادهای تاریخی، دفاع مقدس الگوی مناسبی برای آینده کشور و تمدن نوین اسلامی است. در این راستا لازم است فرهنگ دفاع مقدس به‌عنوان میراثی ارزشمند، حفظ شده و برای نسل‌های بعدی منتشر شود. ترویج دستاوردهای دفاع مقدس در قالب آثار تاریخی و ادبی، امری ضروری است و این حوزه باید از هرگونه نفوذ فرهنگی مصون بماند (فرهادی و همکاران، ۱۳۹۷). امروزه با توجه به گسترش قدرت ورود اطلاعات به مردم و افزایش قدرت آتش نرم دشمن، توانایی تمایز حق از باطل دشوار شده است (اسدی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ به‌همین دلیل، آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس توسط ستاد کل نیروهای مسلح تدوین و به تصویب رسید و در دی‌ماه ۱۳۹۷ هجری شمسی در روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران منتشر شد.

در خصوص ضرورت پژوهش باید خاطر نشان کرد، حفظ و نشر صحیح دستاوردهای انقلاب اسلامی و فرهنگ دفاع مقدس همواره از دغدغه‌های مسئولان این نظام به‌شمار می‌آید. مقام معظم رهبری مدظله‌العالی در فرمایشات خویش به ضرورت انعکاس دستاوردهای انقلاب اسلامی اشاره داشته‌اند. یکی از اهداف ایشان، جلوگیری از ترویج فرهنگ غربی و حفظ فرهنگ اسلامی بوده که به اهداف بنیادین نظام غرب تبدیل شده است.

از آنجایی که فرهنگ دفاع مقدس با فرهنگ جامعه پیوندی ناگسستنی دارد، این نگرانی در مسائل فرهنگی می‌تواند به مسئله ویژه‌ای در عرصه دفاع مقدس تبدیل شود؛ بنابراین، لزوم توسعه و انتشار صحیح معارف و فرهنگ دفاع مقدس به‌منظور مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن خواهد بود. این پژوهش زمانی اهمیت می‌یابد که رایه نظریه‌های علمی جدید در حوزه دفاع مقدس امری ضروری به‌نظر می‌رسد. افزون‌بر این، تأثیر علوم و معارف دفاع مقدس وابسته به گردآوری، سازمان‌دهی، اشاعه و کاربرد آن است (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۰).

اساسی‌ترین هدف از انجام این پژوهش، جلوگیری از تحریف آثار مرتبط با دفاع مقدس و حراست از ارزش‌های این حوزه است که با ایجاد چارچوبی، از ورود حوادث تخیلی و جعلی به این عرصه جلوگیری نمود.

پرسش‌های این پژوهش عبارت است از ۱- آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس به لحاظ حقوقی چه نقشی در صیانت از حق تمامیت آثار حوزه دفاع مقدس ایفا می‌نماید. ۲- آیین‌نامه موجود چه نقاط ضعف و قوتی از منظر علم حقوق می‌تواند داشته باشد. و ۳- حق تمامیت چه جایگاهی در حقوق مالکیت فکری ایران دارد. در پاسخ به پرسش‌های بالا، آیین‌نامه مذکور دارای قواعد تخصصی مالکیت فکری و حق تمامیت آثار حوزه دفاع مقدس است؛ اما، دارای نقاط ضعفی همانند تعویق تاریخ اجرای این آیین‌نامه و اختلاط برخی از مسائل ماهوی است.

پیشینه پژوهش

آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس در اواسط دی‌ماه ۱۳۹۷ هجری شمسی در روزنامه رسمی منتشر شد. در زمان نگارش این مقاله، پژوهشی در این خصوص به انجام نرسیده است.

تعریف واژه‌ها و اصطلاحات فنی و تخصصی

آثار ادبی دفاع مقدس و مقاومت: کتب و محصولات چندرسانه‌ای حوزه ادبیات دفاع مقدس و مقاومت است که موضوعاتی همانند زندگی‌نامه، داستان، رمان، خاطره، شعر و پژوهش‌های ادبی را شامل می‌شود (بند ۴، ماده ۳ آیین‌نامه).

آثار تاریخی دفاع مقدس و مقاومت: کتب و محصولات چندرسانه‌ای در حوزه تاریخ توصیفی دفاع مقدس و مقاومت است. این آثار دارای بخش‌های تاریخ‌نگاری دفاع مقدس و مقاومت است (بند ۵، ماده ۳ آیین‌نامه).

شورای نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس و مقاومت: بالاترین مرجع سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت بر فرآیند تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس و مقاومت در سطح کشور است (بند ۸، ماده ۳ آیین‌نامه).

روش پژوهش

روش این پژوهش توصیفی بوده و گردآوری داده‌های آن به صورت کتابخانه‌ای است که از طریق تهیه فیش و استفاده از آثار پژوهشی مکتوب انجام می‌شود.

۱. حقوق مالکیت فکری

تعریف حقوق مالکیت فکری

حقوق مالکیت فکری به طور کامل تعریف نشده است؛ از این رو، حقوقدان‌ها تعاریف گوناگونی ارائه کرده‌اند. در تعریفی، مالکیت فکری به حقوقی که دارای ارزش اقتصادی و قابل دادوستد بوده و موضوع آن‌ها فعالیت و اثر فکری انسان باشد (صفایی، ۱۳۹۱). در تعریفی دیگر، حقوقی که به صاحب آن حق انتفاع انحصاری از فعالیت ذهنی، فکر و ابتکار می‌دهد، حقوق مالکیت فکری می‌گویند (کاتوزیان، ۱۳۸۸). سازمان جهانی، مالکیت فکری را آفرینش‌های ذهنی می‌داند که شامل آثار هنری، اختراع، آثار ادبی، نام‌ها و تصاویر است.

تفکیک جنبه مادی از جنبه معنوی حقوق مالکیت فکری

حقوق مالکیت فکری برای خالق اثر دو حقوق مادی و معنوی به همراه دارد. حقوق معنوی و یا به تعبیر برخی از نویسندگان حقوق اخلاقی^۱ (صفایی و همکاران، ۱۳۸۵) به حقوقی اطلاق می‌شود که بر حقوق مادی تقدم دارد و وابسته به شخصیت پدیدآور است. این حق، در صورت انتقال و یا منتفی شدن حقوق مالی، به حیات خود ادامه می‌دهد (کلمبه، ۱۳۸۵). به عبارتی، حقوق معنوی منحصر به صاحب‌اثر است و دیگران حق دخالت در آن را ندارند.

جنبه معنوی حقوق مالکیت فکری

جنبه غیرمادی حقوق مالکیت فکری دارای وجوه متعددی است که به آن اشاره می‌شود.

حق افشای اثر^۲

شخصی که اثر را خلق و عرضه کرده و فرد دیگری نمی‌تواند وی را ملزم به انتشار اثر نماید.

1- Droit moral

2- Right of disclosure or divulgence right

حق ولایت بر اثر^۱

حق ولایت بر اثر فکری تعابیری همانند حق عنوان پدیدآورنده، حق پدرانه، حق حرمت نام و حق انتساب اثر دارد (شیخی، ۱۳۹۴). به موجب این اصل، پدیدآورنده می‌تواند اثرش را با نام خویش منتشر نماید و نشر اثر بدون نام خالق و یا با نام دیگری مجاز نیست (حسینی نیک، ۱۳۹۵).

حق عدول و یا استرداد^۲ اثر

پدیدآورنده اثری می‌تواند پس از واگذاری حق بهره‌برداری و انتشار اثر خویش، آن را لغو نموده و به ناشر اجازه تجدید چاپ اثر را ندهد (Leimer, 2011). این امر ممکن است در اثر تغییر عقاید پدیدآوران آثار فکری به‌ویژه در عرصه نگارش و چاپ کتاب باشد.

حق تمامیت اثر^۳

هیچ فردی بدون دریافت اجازه از پدیدآور، حق دخل و تصرف در محتویات آن را ندارد. این حق، یکی از مهم‌ترین مصادیق حقوق معنوی مالکیت فکری است؛ زیرا، تحریف برخی از کتب و علوم باعث اختلال فرهنگی در جامعه می‌شود.

در نظام حقوقی فرانسه، صاحب اثر با استفاده از حق تمامیت می‌تواند کنترل خلاقانه‌ای بر اثرش داشته باشد (شیخی، ۱۳۹۴). تحریف آثار فکری در انگلیس جرم به‌شمار می‌آید و حذف بخشی از آن، نقض حق تمامیت اثر شناخته می‌شود (حبیب‌زاده، ۱۳۹۴).

در صورتی که این عمل انجام شود، پدیدآور براساس حقی با عنوان حق اعتراض به برخورد توهین‌آمیز^۴ قادر به شکایت است (ماده ۸۰ کپی رایت، طرح‌های صنعتی و حق اختراع). این بند در قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان (مصوب ۱۳۴۸ هجری شمسی) به رسمیت شناخته شده است. براساس ماده ۱۹ قانون، «هرگونه تغییر یا تحریف در آثار و نشر آن بدون رضایت صاحب اثر ممنوع است».

1- Paternity right

2- Right of withdrawal

3- Integrity right

4. Right to object to derogatory treatment of work

۲. آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس ضرورت تصویب آیین‌نامه

پس از ضرورت نشر ارزش‌های دفاع مقدس، تولید علوم و معارف مرتبط با آن در قالب کتب، فیلم و محصولات چند رسانه‌ای^۱ آغاز شد. در دهه‌های اخیر و به دنبال تهاجم فرهنگی گسترده، تحریف‌هایی در این آثار پدید آمده است. به‌عنوان مثال، مطالبی در رابطه با فرماندهانی همانند شهید همت و شهید صیاد شیرازی پدید آمده که ارتباطی با حقیقت ندارد. این عامل باعث شد تا استاد کل نیروهای مسلح اقدام به تدوین «آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس» نماید.

هدف از تصویب آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس براساس ماده یک این آیین‌نامه، حفاظت و بهره‌برداری از آثار و ارزش‌های دفاع مقدس و مقاومت مهم‌ترین هدف تدوین و تصویب آن است. از اهداف دیگر این آیین‌نامه، ایجاد فرایندهای نظارتی منسجم برای تطبیق محتوای آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس و جلوگیری از تحریف ارزش‌های این رویداد بزرگ است.

شیوه اجرایی اعمال آیین‌نامه در زمینه آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس

تمامی آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس و مقاومت که مشمول این آیین‌نامه است، پیش از چاپ و نشر باید به کارگروه استانی نظارت و داوری آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس و مقاومت ارسال شود تا توسط متخصصان این عرصه ارزیابی شود. این کارگروه، تابع شورای نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس و مقاومت است. سپس، براساس بند ۲ ماده ۱۲ آیین‌نامه، ادارات باید نتیجه نهایی کارشناسی و داوری را ظرف مدت ۴۵ روز از تاریخ وصول به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اعلام نماید. در صورت عدم انجام این کار، آثار ارسالی، تأییدشده تلقی می‌شود.

در صورتی که کارگروه استانی رعایت ضوابط آیین نامه را تأیید نماید، مجوز چاپ و یا نشر اثر صادر خواهد شد؛ اما، اگر کارگروه موارد مغایر با ضوابط اعلامی را بیان می نماید، پدیدآور ملزم به انجام اصلاحات و یا حذف مواردی از اثر خواهد بود.

در شرایطی، صاحب اثر می تواند کارگروه استانی را با ضوابط آیین نامه مغایر تلقی نموده و اقدام به اعتراض نماید. در این صورت مرجع صالح برای ارجاع درخواست مؤلفین یا ناشرین دستور بررسی مجدد می کند که براساس بند ۳ ماده ۱۰ آیین نامه کارگروه استانی است.

کارگروه کشوری پس از دریافت پرونده تجدیدنظر از رأی صادره، به تشخیص رئیس کارگروه (تبصره ۱ ماده ۸ آیین نامه) تشکیل جلسه داده و انطباق محتوای آثار ادبی و تاریخی را بررسی می نماید. از آنجایی که کارگروه کشوری نظارت و داوری، مسئولیت صدور رأی قطعی در خصوص آثار ادبی و تاریخی را عهده دار است، آرای صادره از این مرجع قابل اعتراض نیست.

ضوابط و معیارهای اعلام نظر کارگروه های استانی و کشوری نظارت

تصویب یک اثر، در مدت ۴۵ روز و تأیید آن در کارگروه کشوری مشروط به رعایت ضوابط و معیارهای ذیل است که در ماده ۱۱ آیین نامه مورد تصریح واقع شده است.

الف) رعایت انصاف و حقوق دیگران در بیان:

- نقش و عملکرد سازمان های حاضر در نبردها، عملیات و سایر فعالیت های مرتبط با دفاع مقدس و مقاومت.
- نقش افراد کلیدی همانند فرماندهان و طراحان.
- استعداد تمامی سازمان های درگیر در جنگ.
- عملکرد ضعیف تمامی یگان ها و سازمان های درگیر.

بندهای چهارگانه بالا، بر حمایت از قاعده انصاف در آثار دفاع مقدس تأکید دارند. براساس تعاریف، انصاف «احساس مبهمی از عدالت است که در مقام اجرای قواعد حقوقی در اشخاص ایجاد می شود و باعث تعدیل آنها با شرایط می شود» (کاتوزیان، ۱۳۷۷). برخی

از کارشناسان، قاعده انصاف را فاقد وجهت قانونی می‌دانند و آن را در تعارض با قاعده محکوم می‌دانند (منتظری، ۱۳۹۶)؛ اما، این افراد معتقدند که چنین قاعده‌ای باید اعمال شود.

ب) رعایت انطباق و عدم مغایرت:

- مفاهیم و ارزش‌های دفاع مقدس و مقاومت.
- رویکردهای دفاع مقدس در جنگ تحمیلی.
- نتایج عملیات با نتایج کلان اعلام شده.
- بیانات و رهنمودهای حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه و مقام معظم رهبری مدظله‌العالی.
- آموزه‌های دینی در موضوع جهاد و دفاع.
- مضامین قرآن و عترت.
- روش‌های علمی و متعارف حوزه ادبیات و تاریخ.
- معیارهای نام‌برده از ارزش‌ها و معیارهای دفاع مقدس تلقی می‌شوند که ضمانت اجرای آن‌ها عدم صدور مجوز چاپ و انتشار یک اثر ادبی و تاریخی مربوط به حوزه دفاع مقدس است.

ج) رعایت حدود قانونی:

- عدم تطهیر گروه‌های معاند، ضدانقلاب و معدوم.
- عدم ارائه چهره‌ای خشن از رزمندگان در برخورد با دشمن.
- عدم بیان خرافات، حوادث جعلی و تحریفات به‌عنوان واقعیت‌های دفاع مقدس و مقاومت.
- عدم ابهام و انکار پیروزی جمهوری اسلامی ایران در جنگ تحمیلی و دفاع مقدس.
- عدم برتری و تخریب سایر یگان‌ها و سازمان‌ها.
- ممانعت از اغراق در بیان عملکرد فردی، گروهی و یا سازمانی.
- عدم تحقیر یا تضعیف فرد، گروه و نیروهای مسلح.
- عدم بهره‌برداری سیاسی از ناکامی عملیات‌ها توسط یک سازمان خاص.
- پرهیز از افترا به نیروهای خودی و دشمن.
- عدم تشکیک در ضرورت ادامه دفاع مقدس در برهه‌های زمانی متفاوت.

- عوامل متعددی همانند قهرمان‌سازی پوشالی، بزرگ‌نمایی و تضعیف، مصلحت‌گرایی، کلی‌گویی در بیان واقعیات، شعار و سانسور از ابتدا علوم دفاع مقدس را تهدید کرده‌اند. با پیش‌بینی بندهای بالا سعی شده تا حوزه علوم و معارف دفاع مقدس از آسیب در امان بماند.

۳. نقاط قوت و ضعف آیین‌نامه

آیین‌نامه به لحاظ حقوقی دارای نقاط قوت و وضعی به شرح ذیل است:

نقاط قوت

تشکیل محاکم تخصصی مالکیت فکری در قوه قضاییه

در سال‌های اخیر، افزایش دعاوی مربوط به این حوزه و ضرورت استفاده از کارشناسان متخصص برای حل اختلافات، اهمیت وجود محاکم تخصصی در حوزه مالکیت فکری بیش از پیش محسوس شده و به یکی از چالش‌های اساسی این حوزه تبدیل شده است (فتیحی‌زاده، ۱۳۹۵). به همین دلیل، اقداماتی توسط نظام قانون‌گذاری ایران انجام شد است. براساس بند ۵ ماده ۲۲ لایحه جدید آیین دادرسی تجاری، اختلافات مربوط به اموال فکری، صنعتی و تجاری بر عهده دادگاه تجاری است؛ اما، مقنن تا به امروز تدابیری در این زمینه تدوین ننموده است که این امر باعث صدور آرای ناعادلانه در مالکیت فکری می‌شود.

وضعیت بالا در رابطه با دفاع مقدس متفاوت است. در این آیین‌نامه، صدور مجوز چاپ و نشر آثار منوط به تأیید اثر از سوی کارگروه‌های گوناگون ذکر شده است. اندیشمندان حقوق اداری و کارگروه کشوری نظارت بر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس و مقاومت به دلیل داشتن صلاحیت، مرجع رسیدگی و دادگاه اختصاصی اداری به‌شمار می‌آیند. دادگاه اختصاصی اداری به مراجع اداری اطلاق می‌شود که براساس قوانین در خارج از سازمان دادگستری، به‌عنوان واحدهای مستقل و مرتبط تشکیل شده‌اند (هداوند و آقایی‌طوق، ۱۳۸۹).

حضور اعضای متخصص در کارگروه‌های استانی و کشوری برای اجرای حق تمامیت

کارگروه استانی نظارت و داوری که مسئولیت رسیدگی بدوی به درخواست اخذ مجوز چاپ و نشر اثری را دارد، از مقاماتی همانند مدیر سازمان حفظ آثار استان، مدیر ادبیات و تاریخ دفاع مقدس اداره کل حفظ آثار (دبیر)، نماینده اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان،

نماینده اداره کل بنیاد شهید و امور ایثارگران استان و نماینده رئیس حوزه هنری استان تشکیل می شود.

در کارگروه کشوری از افراد متخصص و مجرب استفاده شده تا درخواست‌های تجدیدنظر آرای کارگروه‌های استانی با دقت بیشتری بررسی شود. افرادی همانند مدیر سازمان ادبیات و تاریخ دفاع مقدس، مدیر دایره پایش و ممیزی کتب و نشریات دفاع مقدس (دبیر)، کارشناسان عالی و صاحب‌نظران سازمان‌ها این کارگروه را تشکیل می‌دهند. اعضای کارگروه‌ها براساس ماده ۱۱ آیین‌نامه، اقدام به صدور مجوز برای چاپ و انتشار آثار می‌نمایند و از هرگونه تحریف کتاب، رسانه‌های تصویری، فیلم سینمایی و سریالی جلوگیری می‌نمایند.

نقاط ضعف

بی‌توجهی به قواعد حقوقی در تعیین تاریخ اجرای آیین‌نامه

در آخرین ماده آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس آمده است: «این آیین‌نامه در ۱۳ ماده و ۸ تبصره در تاریخ ۲۶ بهمن‌ماه ۱۳۹۶ هجری شمسی به تصویب هیئت امنای بنیاد رسید و از تاریخ تصویب قابل اجراست».

اجرای آیین‌نامه، همزمان با تصویب آن و پیش از انتشار در روزنامه رسمی تعیین شده است. در خصوص این بند ابهاماتی وجود دارد. نخست، براساس موجب ماده ۱۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، مصوبه‌ای که تکلیف عمومی به‌شمار می‌آید، اسرار دولتی نبوده و انتشار آن‌ها الزامی است. دوم، تمامی آیین‌نامه‌هایی که با حقوق مردم در ارتباط است، پس از پانزده روز از تاریخ انتشار قابل اجرا خواهند بود (کاتوزیان، ۱۳۸۹). سوم، انتشار در روزنامه رسمی که در ماده ۲ قانون مدنی آمده است، تنها ناظر به قانون به معنی خاص کلمه است و تمامی مقررات باید در روزنامه رسمی منتشر شود (کاتوزیان، ۱۳۸۵). ستاد کل نیروهای مسلح به‌عنوان مرجع تصویب‌کننده آیین‌نامه از شیوه اداری مذکور پیروی کرده و آیین‌نامه را برای انتشار به روزنامه رسمی فرستاده و روزنامه در ۲۳ دی‌ماه ۱۳۹۷ هجری شمسی منتشر شده است.

اختلاط مسائل شکلی و ماهوی در الزام به تجدید مجوز چاپ

در هفتمین بند ماده ۱۲ آیین نامه چنین آمده است:

«آثار ادبی، تاریخی و متون آموزشی دفاع مقدس و مقاومت که منتشر می شوند، در صورت اعمال تغییرات در محتوا و یا ناشر، ملزم به دریافت مجوز چاپ هستند».

لزوم اخذ مجدد مجوز چاپ به دنبال تغییر محتوای اثری قابل توجیه است؛ زیرا، این احتمال وجود دارد که تغییراتی که در یک اثر ادبی و یا تاریخی دفاع مقدس اعمال شده باشد، با ضوابط و اصول مذکور در ماده ۱۱ آیین نامه تطابق نداشته باشد و بخش هایی از حقایق هشت سال دفاع مقدس، خواسته یا ناخواسته مورد تحریف قرار گیرد.

فرض دوم ماده بالا برای تجدید مجوز چاپ، تغییر ناشر اثر است؛ زیرا، در متن ماده و در میان دو فرض از لفظ «یا» استفاده شده است و این امر بیانگر متمایز بودن دو فرض این ماده از یکدیگر است. تغییر ناشر منجر به تغییر محتوای اثر نمی شود و به عقیده نگارنده، مقنن باید میان دو فرض اختلافاتی قائل شود.

فرایند صدور مجوز چاپ و انتشار

«بنیاد و ادارات کل تابعه، موظف به اعلام نتیجه داوری تا ۴۵ روز به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ادارات کل تابعه هستند. پس از این مدت، اثر، تأیید شده تلقی می شود».

براساس آرای صادره از سوی کارگروه های استانی قابل اعتراض و طرح در کارگروه کشوری هستند و این کارگروه، در بنیاد مرکز مستقر است. مهلت ۴۵ روز برای کارگروه های استانی و کشوری در نظر گرفته شده است؛ از این رو، در صورتی که صاحب اثر به رأی کارگروه استانی معترض باشد، قادر به طرح در کارگروه کشوری خواهد بود.

هر دو کارگروه، از حداکثر مهلت قانونی برای اظهار نظر استفاده می نمایند تا صلاحیت انتشار اثری را تعیین نمایند. با توجه به افراد صاحب نظر حوزه دفاع مقدس در کارگروه استانی و کشوری، کارگروه ها چندان نیازمند استعلام از سایر دستگاه ها نیستند؛ بنابراین، پیش بینی مدت ۴۵ روز برای هر یک از کارگروه ها ضروری نبوده و با کاهش این زمان، می توان صلاحیت انتشار آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس را در زمان کوتاه تری مشخص نمود.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتیجه‌گیری

جنبه معنوی حقوق مالکیت فکری دارای مصادیق متعددی همانند حق تمامیت است. در حوزه علوم و معارف دفاع مقدس، این حق یکی از مهم‌ترین مصادیق حقوق معنوی به‌شمار می‌آید؛ زیرا، تحریف برخی از کتب و علوم این حوزه می‌تواند باعث اختلال فرهنگی و دوگانگی ارزشی در جامعه شود. برای ترویج و انتشار فرهنگ دفاع مقدس، باید ساختار منسجمی برای نظارت کافی فراهم شود تا محتوای این آثار سازگار با حقایق موجود به نسل‌های آینده منتقل شود. به‌همین دلیل، آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس برای پاسداری حقوق مالکیت فکری حوزه دفاع مقدس توسط ستاد کل نیروهای مسلح تدوین شد.

از مهمترین نقاط قوت این آیین‌نامه افزایش ارزش محتوای آثار حوزه علوم و معارف دفاع مقدس است که از طریق تشکیل محاکم تخصصی و مالکیت فکری در قوه قضاییه فراهم شده است. کارگروه کشوری، به‌عنوان مرجع رسیدگی به شکایات آرای کارگروه‌های استانی به‌شمار می‌آید. ظهور این دادگاه جدید، از مهم‌ترین دستاوردهای تدوین آیین‌نامه است که در راه صیانت از علوم و معارف دفاع مقدس و حق تمامیت ایفا می‌شود. در رابطه با فرایند ارزیابی محتوای آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس، کارگروه استانی و کشوری، به ترتیب مرجع صدور آرای بدوی و مرجع صدور آرای قطعی می‌آیند.

پیشنهاد

در پایان پیشنهاد می‌شود، ستاد کل نیروهای مسلح در تدوین آیین‌نامه‌ها از مشورت متخصصان و اعضای بنیاد نخبگان نیروهای مسلح که دوره خدمت سربازی خود را تحت نظارت دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی و پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس شهید سپهبد پاسدار حاج قاسم سلیمانی و در قالب پروژه تحقیقاتی جایگزین خدمت سپری می‌کنند، بیش از پیش بهره‌گیرند. این عامل می‌تواند باعث تصویب مقرراتی در جهت رفع مشکلات حقوقی و قانونی باشد. آیین‌نامه نظارت بر تولید و نشر آثار ادبی و تاریخی دفاع مقدس، نقاط ضعفی دارد که رفع این معایب امری حائز اهمیت به‌شمار می‌آید. بی‌توجهی به قواعد حقوقی در تعیین تاریخ اجرای آیین‌نامه، اختلاط مسائل شکلی و ماهوی

در الزام به تجدید مجوز چاپ و مدت زمان فرایند صدور مجوز چاپ از مهم ترین نقاط ضعف در تدوین آیین نامه است. از آنجایی که قوانین عادی مصوب مجلس شورای اسلامی توسط همان نهاد قابل اصلاح است، ایرادات حقوقی مذکور توسط ستاد کل نیروهای مسلح قابل اصلاح خواهد بود.

کتابنامه

- ابراهیمی، کمال؛ خانی‌پور، محمد و ابراهیمی، جمال (۱۳۹۰). زیرساخت‌های کتابخانه‌های نظامی و نقش آنها در توسعه و نهادینه سازی فرهنگ دفاع مقدس در جامعه، اسناد/فتخار، تهران، انتشارات بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش های دفاع مقدس.
- اسدی، عباس؛ فریدپور، داود و عقیلی، سیدوحید (۱۳۹۷). الزامات توسعه آگاهی‌بخشی در جامعه اسلامی و تأثیر آن بر توسعه دفاعی، نشریه مطالعات دانش راهبردی، شماره ۳۲، ۱۵۵-۱۳۳.
- حبیب‌زاده، طاهر (۱۳۹۴). حقوق مالکیت فکری انگلستان، تهران، انتشارات خرسندی.
- حسینی نیک، سیدعباس (۱۳۹۵). مبانی نظری و فقهی حقوق مالکیت ادبی و هنری، تهران، انتشارات مجد.
- شیخی، مریم (۱۳۹۴). اصول حقوق مالکیت فکری، تهران، انتشارات میزان.
- صفایی، سیدحسین (۱۳۹۱). دوره مقدماتی حقوق مدنی، اشخاص و اموال، تهران، انتشارات میزان.
- صفایی، سیدحسین؛ صادقی، محسن و محسنی، حسن (۱۳۸۵). مطالعه تطبیقی حقوق معنوی پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری و دارندگان حقوق مرتبط، نشریه مدرس علوم انسانی، شماره ۳، ۹۵-۷۹.
- فتحی‌زاده، امیرهوشنگ (۱۳۹۵). راهبردهای حقوق مالکیت فکری جمهوری اسلامی ایران، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- فرهادی، علی؛ علیزاده، علی و برزگر، ابراهیم (۱۳۹۷). تبیین اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای مدظله العالی پیرامون نفوذ، نشریه دانش راهبردی، شماره ۳۳، ۶۱-۳۳.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۷). فلسفه حقوق، تهران، انتشارات شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۵). مقدمه علم حقوق و مطالعه در نظام حقوقی ایران، تهران، انتشارات شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۸). دوره مقدماتی حقوق مدنی، تهران، انتشارات میزان.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۹). قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی، تهران، انتشارات میزان.

کلمبه، کلود (۱۳۸۵). *اصول بنیادین حقوق مؤلف و حقوق مجاور در جهان*، ترجمه علیرضا محمدزاده وادقانی، تهران، انتشارات میزان.

منتظری، صالح (۱۳۹۶). *تأملاتی فقهی در قاعده‌انگاری عدل و انصاف*، تهران، انتشارات گنج دانش.

هداوند، مهدی و آقای طوق، مسلم (۱۳۸۹). *دادگاه‌های اختصاصی اداری در پرتو اصول و آیین‌های دادرسی منصفانه*، تهران، انتشارات خرسندی.

Liemer, S (2011). ON THE ORIGINS OF LE DROIT MORAL, *Journal of intellectual property*, 19 (65), 43-62.

